

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD)

Cilt: 1- Sayı: 1- Haziran 2017

MİLLÎ MÜCADELE'DEN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE: MEHMET NECİB GÜVEN VE MECLİS FAALİYETLERİ

Cemil Adar YILMAZER*

ÖZET

Bu araştırmanın konusu, Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönem ve II. Dönemi'nde Mardin Milletvekilliği yapmış olan Mehmet Necib Güven'in hayatı ve siyasi faaliyetleridir. Araştırmada Kurucu Meclis'in milletvekillerinden biri olan Mehmet Necib Güven'in meclis faaliyetleri tarihsel açıdan ortaya konularak dönemde yaşanan sosyal, ekonomik, siyasal olaylar hakkında fikir edinmek ve Meclis çalışmalarına katkılarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırma konusu hakkında resmi arşiv kayıtları ve TBMM yayınları taranarak Mehmet Necib Güven'in hayatı ve siyasi faaliyetleri elde edilen bilgiler dahilinde açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda Mehmet Necib Güven'in hayat hikâyesinin yanında farklı konularda öneriler, kanun teklifleri sunduğu ve önemli konularda konuşmaları olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Necib Güven, TBMM, Mardin.

FROM WAR OF INDEPENDENCE TO GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY: MEHMET NECİB GÜVEN AND HIS ACTIVITIES IN ASSEMBLY

ABSTRACT

The topic of this study is life and political activities of Mehmet Necib Güven who acted as parliamentarian in the first and second term of Grand National Assembly of Turkey. The target while doing this study is to get an idea upon social, economic and political incidents that occurred in the term of Mehmet Necib Güven, one of the members of founding assembly, by revealing his activities in the assembly and to show his contributions to assembly works. Official archive materials and official reports of National Assembly have been used while studying on life and political activities of Mehmet Necib Güven. The fact has been found at the end of this study that important motions and legislative proposals were given by Mehmet Necib Güven and he did speak about important issues. His life is studied as well in this study.

Key Words: Mehmet Necib Güven, Turkish Grand National Assembly, Mardin.

GİRİŞ

TBMM'nin birinci ve ikinci dönemleri ile ilgili çalışmalar ve küllerinden doğan yeni bir ülkenin meclisinde neler olup bittiği ile ilgili konuların yeteri kadar ele alınmadığı gerçektir. Özellikle bu dönemler ile ilgili yapılacak araştırmalar Milli

---

* Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, ayilmazer91@gmail.com.

Mücadele'den çıkmış Meclis'in durumuna, o dönemin sosyo-ekonomik ve siyasi koşullarına ışık tutacaktır. Mehmet Necib Güven de Büyük Millet Meclisi'nde iki dönem (birinci ve ikinci dönem) Mardin Milletvekilliği yapmış, Milli Mücadele ve sonrası dönemlerde Meclis'te yapmış olduğu faaliyetleri ile ülkenin gelişimine katkılarda bulunmaya gayret etmiştir.

Mehmet Necib Güven, Milli Mücadele yıllarında Mardin'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasında, Büyük Millet Meclisi'nin birinci döneminde Kayseri ve Kastamonu İstiklal Mahkemeleri'nde başkanlık ve üyelik görevlerinde etkin rol oynamıştır. Ayrıca Milli Mücadele sonrasında, Büyük Millet Meclisi'nin ikinci döneminde kurulmuş olan Cumhuriyet Halk Fırkası'na da kurulmasından itibaren üye olmuştur. Mehmet Necib Güven de tıpkı diğer milletvekilleri gibi milletin ve devletin menfaatlerini gözetmiş, seçildiği Mardin şehrine ve ülkesine hizmet etme gayretini sarf etmiştir.

1. Hayatı

Mehmet Necib Güven hicri takvime göre 1292 (1876 miladi) yılında Mardin'de doğmuştur. Babasının adı Mehmet Emin, annesinin adı Emine'dir. Evli ve yedi çocuk sahibi olmuştur(Neziroğlu, 2015: 26). Esas mesleği bankacılık olan Mehmet Necib Güven, yirmi bir yıl Mardin Ziraat Bankası'nda müdür ve müdür yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bu süre zarfında Mustafa Kemal'den almış olduğu talimatla Mardin'de Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı'nı kurmuş ve etkin bir şekilde görevler almıştır. TBMM'nin birinci döneminde Mardin'den milletvekili seçilen Necib Güven, Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nde 4 ay ve Kayseri İstiklal Mahkemesi'nde 11 ay kadar mahkeme başkanlığı ve mahkeme üyeliği görevlerinde bulunmuştur(Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 490.01.313.1282.3.30, 1923:1).

TBMM ikinci dönemi için yapılan 21 Temmuz 1923 seçimlerinde 295 oy alarak Mardin'den milletvekili seçilmiştir. 12.08.1923 tarihinde milletvekilliği mazbatasını onaylanmış ve 30.08.1923 tarihinde Meclis'e katılmıştır. İstida, Kavanin-i Maliye, Divan-ı Muhasebat ve Ziraat encümenlerinde çalışmıştır. Necib Güven iki defa İstida Encümeni Muharrirliğine seçilmiştir. Ayrıca Ziraat ve Kavanin-i Maliye Encümeni Muharrirliği görevlerinde de bulunmuştur(Öztürk, ty:604). Cumhuriyet Halk Fırkası'na kurulması ile birlikte üye olan Necib Güven'in, fırkaya kayıtlı olduğu il İstanbul, ilçesi Beyoğlu, fırka kütük numarası ise 278'dir(BCA, 490.01.313.1282.3.30, 1923:1). Milli Mücadele yıllarında, Meclis'te ve İstiklal Mahkemeleri'nde almış olduğu görevleri büyük bir gayret ve çaba ile yerine getiren Mardin Milletvekili Mehmet Necib Güven 10.01.1960 tarihinde(TBMM Albümü, ty:76) hayata gözlerini yummuştur.

2. TBMM Birinci Döneminde Siyasi Faaliyetleri

2.1. Takrirleri (Önergeleri)

Meclis Reisi Vekili Ali Fuat Paşa başkanlığında 21.03.1923 tarihli 8.birleşimde, Mardin Mebusu Necib Bey ve arkadaşları tarafından çekirgelerin itlaf edilmesi için İktisat Vekaleti'ne otuz bin lira ödenek tahsis edilmesi hakkında takrir verilmiştir. Meclis Reisi temenni takriri olması sebebiyle bu takririn Başvekâlete havale edildiğini beyan etmiştir(TBMMZC, 1923: 87).

2.2. Teklifleri

Meclis Reisi Vekili Ali Fuat Paşa başkanlığında 11.04.1923 tarihli 22.birleşimde, Mardin Mebusu Necib Bey 29 Nisan 1338 tarihli Vatana İhanet Kanunu'nun birinci maddesinin değiştirilmesi hakkında 2/715 numaralı kanun teklifinde bulunmuştur. Necib Bey ayrıca bu kanun teklifinin aciliyetle müzakere edilmesi için aynı birleşimde taktir vermiştir. Bu taktire diğer mebuslardan itirazlar gelmiştir. Meclis Reisi taktiri oylamaya sunmuştur ve oylama sonucunda taktir reddedilerek, kanun teklifi layiha encümenine havale edilmiştir. Ancak Genel Kurul'da layiha encümenine gönderilemeyeceği itirazları gelmesi üzerine Meclis Reisi, aciliyetle müzakere konusundaki taktiri oylama sunduğunu belirterek, layiha encümenine havale edilmesinin yerinde olduğunu beyan etmiştir. Bunun üzerine Necib Bey taktirinde, kanun teklifinin aciliyetle görüşülmesi konusunu talep ettiğini fakat bunun anlaşılmadığını belirterek Meclis Reisinden tekrar oylama koymasını talep etmiştir (TBMMZC,1923: 31-32). Ancak bu beyanı dikkate alınmamıştır.

İkinci Reis Vekili Musa Kazım Efendi başkanlığında 12.04.1923 tarihli 23.birleşimde, Mardin Mebusu Necib Bey'in vermiş olduğu Vatana İhanet Kanunu'nun birinci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi layiha encümeni mazbatası olarak Genel Kurul'a gelmiştir. Bu kanun teklifi ile birlikte layiha encümeni mazbatası adliye encümenine havale edilmiştir (TBMMZC,1923: 65). 15.04.1923 tarihli 25.birleşimde, Mardin Mebusu Necib Bey'in vermiş olduğu bu kanun teklifi için Erzurum Mebusu Salih Bey ve arkadaşları tarafından, Genel Kurul'da gündeme alınması için isim tayini yolu ile oylama talep eden taktir verilmiştir. Taktirin okunmasından sonra söz alan Necib Bey, milli iradenin sağlanması için verilen bu kanun teklifinin gündeme alınmasını rica eden beyanatta bulunmuştur. Uzun süren tartışmalar sonucunda oylama yapılması kabul edilmiştir (TBMMZC,1923:158-159). Ancak yapılan oylama sonucunda, 136 mebus oylamaya katılmış, 131 mebus kabul ederken 2 mebus çekimser kalmış 1 mebus ise teklifi reddetmiştir. Kabul yeter sayısı karşılanmadığı için Meclis Reisi bir kez daha oylamaya konacağını beyan etmiştir (TBMMZC,1923:167).

Meclis Reisi Vekili Ali Fuat Paşa başkanlığında 15.04.1923 tarihli 25.birleşimin ikinci oturumunda, Mardin Mebusu Necib Bey'in Vatana İhanet Kanunu'nun birinci maddesinin değiştirilmesi ile ilgili kanun teklifinin maddelerinin müzakerelerine geçilmiştir. Kanunun birinci maddesi, Türk Milleti'nin gerçek temsilci Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyetine isyan, sözle veya yazı ile veya bilerek muhalefette bulunanların vatan haini olarak adlandırılmasına dairdir. İkinci madde, kanunun yürürlüğe girdikten itibaren geçerli olacağına dairdir. Kanunun üçüncü maddesi ise, kanunu yürütmeye Adliye Vekilinin yetkili olduğuna dairdir. Kanun teklifinin üç maddesi de oylanarak kabul edilmiştir (TBMMZC,1923:189-190). Sonuç olarak Mardin Mebusu Necib Bey'in vermiş olduğu Vatana İhanet Kanunu'nun birinci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi kabul edilmiştir. Kanun 15.04.1923 tarihinde yürürlüğe girmiştir (TBMM Kanunlar Dergisi, ty: Kanun No:334).

2.3. Konuşmaları

İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey başkanlığında 09.11.1920 tarihli 96.birleşimde, bir önceki birleşim tutanağının özeti okunmuştur. Burada reddedilen Basur ve Garzan üzerine yapılacak köprü inşası için ayrılan ödeneğin bütçeye

aktarılması konusunda Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey'in tavrının kabul edildiği bildirilmiştir. Söz alan Mardin Mebusu Necib Güven, Yusuf Ziya Bey'in tavrına katıldığını ve kendisinin de bu tavrı imzası olduğunu hatırlatarak düzeltilmesi gerektiğini beyan etmiştir (TBMMZC, 1920:315).

İkinci Reis Vekili Musa Kazım Efendi başkanlığında 28.08.1922 tarihli 92.birleşimde, 1921 yılı Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesi ile fetvahaneye kurulması ve üye sayısı ile ilgili müzakerelere başlanmıştır. Üye sayısının bir başkan ve sekiz üye olarak oluşturulması hakkında verilen tavrıdan sonra söz alan Mardin Mebusu Necib Güven Meclis Reisine hitaben, Muvazene-i Maliye encümeninin oluşturulacak sekiz üyelik kurumun üyelerinin maaşlarını ayrı ayrı tanzim ettiğini beyan etmiştir. Bütçe görüşmelerinin bir başka faslında ise Şer'iyeye Vekâlet'inin hak kazanmış ilmiye mensuplarına ödenecek maaşlar ile ilgili müzakerelerinde söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, 5 kişiye ödenecek maaşlar ile ilgili bütçede iki kişiye sekiz buçuk lira ödendiğini belirtmiştir. Bunun üzerine Şer'iyeye Vekâleti Genel Müdürü Ahmet Hamdi Efendi, iki kişiye sekiz, bir kişiye dört buçuk lira, öteki iki kişi için ise üç lira tahsis edildiğini beyan etmiştir. Necib Bey ise hemen cevap vererek, Ahmet Efendi'nin belirttiğinin aksine bütçede beş lira tutarının da yer aldığını beyan etmiştir (TBMMZC, 1922: 396-397). Uzun tartışmalar sonucunda müzakereler yeterli görülerek diğer maddelere geçilmiştir.

3. TBMM İkinci Döneminde Siyasi Faaliyetleri

3.1. Tavrıleri (Önergeleri)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Fethi Bey başkanlığında 8.12.1923 tarihli 64.birleşimde Mardin Mebusu Necib Bey, gündemde öncelikli ele alınması talebi ile Genel Af Kanunu hakkında tavrı vermiş ve Meclis'te okunmuştur. Necib Bey tavrında, Adliye Encümeni'nden verilip gündeme alınan Genel Af Kanunu'nun Cumartesi günü yapılacak olan birleşimde aciliyet ve diğer hususlara takdimen müzakere edilmesini talep etmiştir(TBMMZC, 1923:109). Konya mebusu Naim Hazım Efendi söz alarak Öğretmenler Kanunu'ndan birkaç madde kaldığını bunların müzakere edilmesini istemiştir. Necib Bey ise Naim Hazım Efendi'ye cevaben, Genel Af Kanunu'nun aciliyeti olduğunu ertelenemeyeceğini söylemiştir(TBMMZC, 1923:109).

Meclis Reisi Fethi Bey bunun üzerine gündemin dördüncü maddesini oluşturan Genel Af Kanunu'nun aciliyetle görüşülmesi ve müzakere edilmesi konusunu oylamaya sunmuştur. Genel kurulda yapılan oylama sonucunda müzakere edilmesi kabul edilmiştir. Ancak Gümüşhane Mebusu Zeki Bey, itiraz ederek kabul edilmediğini, çoğunluk olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Meclis Reisi Fethi Bey, Necib Bey'in teklifini kabul eden mebusların ayağa kalkmasını istemiştir. Kabul etmeyen mebusların da ayağa kalkmasını istedikten sonra Fethi Bey, Necib Bey'in tavrının kabul edilmediğini beyan etmiştir(TBMMZC, 1923:109). Böylece Necib Bey'in vermiş olduğu tavrı reddedilmiştir.

İstanbul'un işgal edildiği süre zarfında İngilizlere hizmet etmesi sebebiyle idam cezasına mahkûm edilmişken, Sakarya Muharebesine katılması sebebiyle cezası on beş sene kürek mahkûmiyetine indirilen topçu Yüzbaşı İsmail Hakkı Efendi'nin tahliyesine dair Adliye Encümeni Mazbatası (4/159) 13.02.1924 tarihli 101.birleşimde Meclis Reisi Ali Fethi Bey başkanlığında görüşülmeye başlanmıştır.

Adliye Encümeni'nin mazbatasının okunmasından sonra Mardin Mebusu Necib Bey bu konuda takrirleri olduğunu beyan etmiştir. Ertuğrul Mebusu Fikret Bey ile birlikte verdikleri takrirden, Divan-ı Harb tarafından İstiklal Mahkemeleri'nin kararları yok sayılarak İsmail Hakkı Efendi'nin kanun dışı bir şekilde mağduriyetine sebebiyet verildiğini, Adliye Encümeni mazbatasına ek olarak bu mağduriyetin ortadan kaldırılmasını talep etmiştir(TBMMZC, 1924:792-793).

Söz alan Denizli Mebusu Mazhar Müfid Bey, İsmail Hakkı Efendi'nin Kayseri ve Kastamonu İstiklal Mahkemeleri'nce beraat ettiğini, bu sebeplerle İsmail Hakkı Efendi için af konusunun konuşulmasının yersiz olduğunu beyan etmiştir. Mardin Mebusu Necib Bey de Mazhar Bey'e, aynı zamanda İsmail Hakkı Bey'in bu nedenlerle üç senedir uğraştırıldığını söyleyerek destek olmuştur. Mazhar Müfid Bey, Necib Bey'i onaylayarak, beraatin onaylanmasından başka karara gerek olmadığını beyan etmiştir(TBMMZC, 1924:793). Adliye Encümeni kâtibi Feridun Fikri Bey, İsmail Hakkı Efendi'nin Sakarya Muharebesi'ne katıldığını, Sakarya Muharebesi'nde top başında batarya kumandanı unvanı ile düşmana karşı savaştığını beyan etmiştir. Mardin Mebusu Necib Bey söz alarak, Feridun Fikri Bey'in söylediklerine ilaveten, İsmail Hakkı Bey'in bu savaşta yüzbaşı rütbesine terfi ettiğini beyan etmiştir. Feridun Fikri Bey, mazbatayı biraz daha açıklamıştır. Feridun Fikri Bey, bunun genel af şeklinde ele alınmasının uygun olacağını beyan etmiştir. Bunun üzerine Mazhar Müfid Bey, daha önce beraat etmiş, suçsuz bir adamın affedilmesinin hukuka aykırı olduğunu belirterek Feridun Fikri Bey'e karşı çıkmıştır(TBMMZC, 1924:794).

Müzakerelerin yeterliliği konusunda Meclis Reisi oylama yapmıştır. Oylama sonucunda müzakerelerin yeterli olduğu kabul edilmiştir. Meclis Reisi verilen tekliflerin çoğunun, bu hükmün ortadan kaldırılmasını talep ettiğini, ayrıca İstiklal Mahkemesi'nin beraat kararını yok sayarak konuyu Divan-ı Harb'e taşıyanların mesul edilmelerini içerdiğini beyan etmiştir. Meclis Reisi öncelikle İsmail Hakkı Efendi için verilen hükmün ortadan kaldırılması teklifini oylamaya sunmuştur. Oylama sonucunda İsmail Hakkı Efendi için verilen hüküm yok sayılmıştır. Böylece Necib Bey'in Ertuğrul Mebusu Fikret Bey ile birlikte vermiş olduğu takrir kabul edilmiştir. İsmail Hakkı Efendi'yi Divan-ı Harb'e sevk edenlerin mesul sayılması için yapılan oylamada ise teklif reddedilmiştir(TBMMZC, 1924:797-798).

Birinci Reis Vekili İsmet Bey başkanlığında 27.10.1924 tarihli 48.birleşimde, Mardin Mebusu Necib Bey ile Mardin Mebusu Abdürrezzak Bey Diyarbakır-Mardin şosesinin genel yolların ortasına alınmasına dair (4/53) takrir vermiştir. Takrirlerin incelenmesinde Meclis Reisi bu takririn bir temenni takriri olduğunu, layiha olmaması sebebiyle Başvekâlete havale edildiğini beyan etmiştir(TBMMZC, 1924:52-56).

Meclis Reisi Kazım Paşa (Özalp) başkanlığında 20.12.1924 tarihli 24.birleşimde Mardin Mebusu Necib Bey, Adana Kurtuluş Bayramı'na katılacak heyete harcırah verilmemesine dair takrir vermiştir. Takrir mecliste okunmuştur ve Meclis Reisi, her şeye usulen harcırah verilmesine rağmen takrir olduğunu bu sebeple oylama yapılacağını beyan etmiştir. Saruhan Mebusu Sabri Bey, harcırah verilmesi gerektiğini, Ergani Mebusu Kazım Vehbi Bey ise harcırah vermenin yanlış olacağını, milli hislerin para ile değerlendirilmesinin kabul edilemeyeceğini beyan etmiştir. Genel kurulda yapılan oylama sonucunda harcırah verilmemesi kabul edilmiştir(TBMMZC, 1924:188-189). Böylece Necib Bey'in vermiş olduğu takrir kabul edilmiştir.

3.2. Teklifleri

Reis Vekili Ali Sururi Bey başkanlığında 26.02.1925 tarihli 65.birleşimde Mardin Mebusu Necib Bey ve arkadaşlarınca, Mardin Vilayetinden Suriye'ye tahıl ve hububat ihracatının geçici olarak men edilmesi hakkında kanun teklifi (2/455) verilmiştir. Meclis Reisi kanun teklifini Layiha Encümenine havale etmiştir(TBMMZC, 1925:348). Ali Sururi Bey başkanlığında 28.02.1925 tarihli 66.birleşimde Mardin Mebusu Necib Bey ve arkadaşlarınca verilen 2/455 numaralı kanun teklifi ve müzakere edildiğine dair Layiha Encümeni Mazbatası, Ziraat, Ticaret ve Muvazene-i Maliye Encümenlerine havale edilmiştir(TBMMZC, 1925:4).

Mardin Mebusu Necib Bey ve arkadaşlarınca Mardin Vilayetinden Suriye'ye tahıl ve hububat ihracatının geçici olarak men edilmesi hakkında 2/455 numaralı kanun teklifi ve Ziraat Encümeni Mazbatası, Rafet Bey başkanlığında 09.12.1925 tarihli 21.birleşimde okunmuştur. Ziraat Encümeni 2/455 numaralı kanun teklifinin, daha önce hükümet tarafından verilen aynı konudaki teklifin Meclis tarafından reddedilmiş olması sebebiyle müzakeresine imkân olmadığından reddine karar vermiştir. Meclis Başkanı mazbatayı oylamaya sunmuştur. Oylama sonucunda Ziraat Encümeni Mazbatası kabul edilmiştir(TBMMZC, 1925:63-64). Böylelikle Necib Bey ve arkadaşlarınca verilen kanun teklifi reddedilmiştir.

Meclis Reisi Kazım Paşa (Özalp) başkanlığında 19.04.1925 tarihli 106.birleşimde Mardin Mebusu Necib Bey, Mardin Mebusu merhum Derviş Bey'in ailesine vatan hizmeti tertibinden maaş tahsis edilmesine dair kanun teklifi (2/473) vermiştir. Meclis Reisi kanun teklifinin Layiha Encümeni'ne havale edildiğini beyan etmiştir(TBMMZC, 1925:162). Mardin Mebusu Necib Bey'in 19.04.1925 tarihli 2/473 sayılı merhum Mardin Mebusu Derviş Bey'in ailesine vatan hizmeti tertibinden maaş tahsisine dair kanun teklifi, 22.04.1925 tarihli 109.birleşimde Layiha Encümeni Mazbatası olarak görüşülmeye başlanmış ve Meclis Reisi, mazbatanın Muvazene-i Maliye Encümeni'ne havale edildiğini beyan etmiştir(TBMMZC, 1925:392). Bu teklifin akıbeti ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak; aynı hususta 27.02.1926 tarihinde Mardin Mebusu Abdülgani Ertan ve arkadaşları tarafından daha sonra kanun teklifi verilmiştir. Sonradan yapılan bu kanun teklifinde Necib Güven'in de imzası bulunmaktadır. Abdülgani Ertan ve arkadaşları tarafından verilen teklif müzakereler sonucunda kabul edilerek kanun olmuştur(TBMM Kanunlar Dergisi, ty, Kanun No:1174). Sonuç olarak merhum Derviş Bey'in ailesine vatana hizmet tertibinden otuz lira maaş bağlanmıştır.

3.3. Konuşmaları

Meclis Reisi Fethi Bey başkanlığında 15.12.1923 tarihli 68.birleşimde müzakere edilecek maddeler esnasında Meclis'ten yükselen Genel Af Kanunu'nu müzakere edelim sesleri üzerine Meclis Reisi kanunun görüşülmesini başlatmıştır. Kanun lehine söz alan Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey; Genel Af Kanunu taslağının içerdiği unsurlardan bahsetmiştir. Süleyman Sırrı Bey kanunun, sanıkların yarı cezalarının affı, sanıkların cezalarının ertelenmesi ve irtişa, irtica, vatana ihanet meselelerinin aftan istisnasını içerdiğini söylemiştir. Süleyman Sırrı Bey, layihanın gündeme alındığından beri birçok mebusa telgraflar ve mektuplar vasıtası ile

müracaatların olduğunu, adi meselelerden dolayı mahkûm olmuş kişilerin cezasının yarısına az bir süre kalmışsa affedilmesinin adalet olacağından söz etmiştir. Ayrıca vatana ihanet suçundan, tecavüz suçundan, rüşvet suçundan hükümlülerin Genel Af Kanunu dışında tutulacağını söylemiştir. Söz alan Mardin Mebusu Necib Bey; kanun layihasının maddelerine geçildiğinde düzenlemeler yapacağız şeklinde beyanda bulunmuştur (TBMMZC, 1923:229-230).

Adana Mebusu Kemal Bey'in ret taraftarı olduğunu beyan etmesinden sonra Süleyman Sırrı Bey tekrar söz almıştır. Süleyman Sırrı Bey bir örnek vermiştir. Örnekte; Ankara hapisanesinde hükümlü eski bir kaymakamın 3 sene önce görevli bulunduğu yerin halkı tarafından tecavüz suçlaması ile isnad edildiğini ve Mahalli Adliye'nin soruşturması sonucu Bitlis'e veya Mardin'e gönderildiğini söylemiştir. Bunun üzerine söz alan Mardin Mebusu Necib Bey; Bitlis'e değil Mardin'e gönderildiğini söylemiştir. Genel Af Kanunu hakkında tartışmalar devam etmiştir. Özellikle Gümüşhane Mebusu Zeki Bey, dağda elinde silahla gezen eşkiyayı bütünüyle affetmiş olacağız, bir yandan adalet yaparken diğer yandan adaleti ayaklar altına alacağız demiştir ve layihanın encümene iade edilmesi gerektiğini söylemiştir. Söz alan Çorum Mebusu Dr. Mustafa Bey, mazbatanın oy çokluğu ile geldiğini, tekrar encümene iadesinin gerekmediğini ve maddelere geçilmesinin doğru olacağını söylemiştir. Söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, doğrudur maddelere geçelim diyerek Mustafa Bey'e destek olmuştur (TBMMZC, 1923:230-232).

Adliye Encümeni Kâtibi Dersim Mebusu Feridun Fikri Bey söz alarak müzakerelerin yeterli olduğunu ve maddelere geçilmesini teklif etmiştir. Söz alan Adana Mebusu Zamir Bey aksini iddia ederek maddelere geçilemeyeceğini beyan etmiştir. Zamir Bey meselenin çok önemli olduğunu müzakerelerin yeterli olmadığını söylemiştir. Söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, Zamir Bey'e oy kullanmakta özgür olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Meclis Reisi müzakerenin yeterliliğini oylamaya sunmuş ve maddelere geçilmesi kabul edilmiştir. Genel Af Kanunu'nun birinci maddesi görüşülürken Kütahya Mebusu Ragıp Bey, af konusunda zalimlerin ya da mahkûmların mebuslara yazdıkları mektupların etkisinden kurtulması gerektiğini söylemiştir. Ragıp Bey, yıllardan beri af konusunu suiistimale uğratıldığını, maddenin kaldırılmasını teklif edeceğini beyan etmiştir. Bunun üzerine söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, kendilerinin ise genel af teklif edeceklerini söylemiştir (TBMMZC, 1923:236-238).

Tartışmalar sürerken Kastamonu Mebusu Hasan Fehmi Efendi kanunun reddini teklif edeceğini açıklamış ve arzu edilen memleket asayişinin verilecek bu karara bağlı olduğunu söylemiştir. Eğer adli hata sebebiyle mahkûm olanlar varsa bunların başka bir şekilde tespit edilerek affedilmesi gerektiğini beyan etmiştir. Mardin Mebusu Necib Bey, Hasan Fehmi Efendi'ye hitaben, geçmişte birçok hainlerin aff edildiğini kendisinin bunları hatırına getirmediğini ifade etmiştir. Hasan Fehmi Efendi maddenin eleştirisini sürdürmüştür. Son 20-30 sene süresince beş, on beş sene küreğe mahkûm olmuş otuz-kırk bin kişi olduğunu, bunlardan çok azının veya hiçbirinin cezasını tamamlayarak çıktığının görülmediğini söylemiştir. Bunun üzerine Mardin Mebusu Necib Bey Hasan Fehmi Efendi'nin bu tespitini, bu cezaların amacı yok etmek ise öldürelim diyerek eleştirmiştir. Necib Bey'e cevaben Hasan Fehmi Efendi, tayin edilen cezaların ağır olduğunu, ancak ceza kanunu herhangi bir cürüm için 3 sene demiş ise cezayı 1 seneye indirelim ve hükmün hapisanede çekileceğini mahkûmlara duyuralım beyanında bulunmuştur. Necib Bey, o halde kanun maddesinde düzeltme teklifinde bulununuz diyerek çıkmıştır (TBMMZC, 1923:240-241).

Eleştirilerini sürdüren Hasan Fehmi Efendi, takdirin mebusların oylarında olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirmiştir. Mardin Mebusu Necib Bey söz alarak, Meşrutiyette Meşrutiyet için af yaptıklarını hatırlatıp, bu affın böyle büyük bir inkılapta çok görülmemesi gerektiğini beyan etmiştir. Söz alan Karesi Mebusu Ahmed Süreyya Bey, Genel Af Kanunu'nun birinci maddesinin 11 Teşrinievvel 1338 tarihli Mudanya Antlaşmasına kadar geçmiş zamanlarda suç işleyerek mahkûm olanların ve haklarında kesin hüküm meydana gelenlerin, mahpus olsun olmasın ceza sürelerinin yarısının mutlaka affını içerdiğini söylemiştir. Ahmed Süreyya Bey, ikinci maddenin ise birinci madde ile tamamen ilgili olduğunu beyan etmiştir. İkinci maddenin 11 Teşrinievvel 1338 tarihli Mudanya Antlaşmasına kadar geçmiş zamanlarda suç işleyen kişilerin ister sanık ister mahkûm olsun, haklarındaki hüküm kesinleşmediği için hapse girmeyeceklerini yani bu şahısların çekmekte mecbur oldukları cezalardan kurtulacaklarını belirtmiştir (TBMMZC, 1923:241-242).

Karesi Mebusu Ahmed Süreyya Bey, birinci ve ikinci maddelerin birbiri ile alakadar olması sebebiyle maddelerin birleştirilerek müzakere edilmesini Genel kurula teklif ettiğini şayet böyle olursa daha uygun olacağı inancına sahip olduğunu, bunun için de daha adil bir teklif yapılmasını talep etmiştir. Bunun üzerine söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, Ahmed Süreyya Bey'in bir teklif yapmasının daha iyi olacağını beyan etmiştir. Tartışmalara Muş Mebusu Osman Kadri Bey de söz alarak dâhil olmuştur. Osman Kadri Bey, Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen süreçte vatana ihanet ve firariler hariç, tüm mahkûmların affı taraftarı olduğunu beyan etmiştir. Osman Kadri Bey, Lozan Antlaşması ile hayatımıza, dinimize, namusumuza ve bütün mukaddesatımıza tecavüz eden Rumları ve ondan önce Ermenileri affederken, bunlara cezalarının yarısı veya üçte ikisi diye bir şey kaydetmediklerini ifade etmiştir. Bu sebeptir ki Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süreçte bir defaya mahsus mahkûm, tutuklu ve sanıkların affolunmasını talep etmiştir (TBMMZC, 1923:242-243).

Söz alan Adana Mebusu Zamir Bey, düşman denize döküldükten sonra memleketi Ulukışla'ya dönen askerimizin yolda eşkıyalar tarafından soyulup öldürüldüğünü anlatmıştır. Zamir Bey bu eşkıyaları affetmenin adalet olmayacağını belirtmiştir. Mardin Mebusu Necib Bey söz alarak, bu eşkıyaların affedilmeyeceğini beyan etmiştir. Zamir Bey, Necib Bey'e hitaben, sekiz-on defa affedilip tekrar hapis olan insanlar olduğunu, mahkûmların ceza sürelerini tamamlayarak çıkmalarının adalet olacağını beyan etmiştir. Bunun üzerine Necib Bey, af yalnızca Ermeniler hakkında mıdır şeklinde beyanda bulunmuştur. Muş Mebusu Hacı İlyas Sami Efendi, uzunca bir konuşma yapmıştır ve maddeleri eleştirmiştir. Hacı İlyas Sami Efendi, maddelerin bu şekli ile gelmesinin Meclisin meşguliyetine ters olduğunu söylemiştir. Ayrıca encümen üyelerinin de aralarında oybirliği olmadığını bu sebeple tekrar encümene gönderilmesi aksi takdirde maddelerin kaldırılmasını beyan etmiştir. Bunun üzerine söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, "Genel Af" talep ettiklerini ve takrirleri olduğunu hatırlatmıştır (TBMMZC, 1923:243-245).

Maddelerin tartışılmasına söz alarak dâhil olan Antalya Mebusu Rasih Efendi, Ceza Kanunu'muzun diğer maddelerine dayanarak mahkûm edilmiş hırsızlık ve cinayet suçluları olduğunu söylemiştir. Haydutluk, eşkıyalık maddesinden dolayı mahkûm olan birçok köyü mahveden mahkûmların affedilmesi halinde, mağdurlar tarafından Adliye Vekiline adeta gözlerinden kanla yazılmış telgraflar gelebileceğini beyan etmiştir. Bunun üzerine Mardin Mebusu Necib Bey bu şahısların istisna olduğunu söylemiştir. Sözlerine devam eden Antalya Mebusu Rasih Efendi, eşkıyalık, katillik, köy basmak, soygun yapmak gibi maddelerden dolayı mahkûm

olanların hatta soruşturması devam edenlerin ceza sürelerinin ne yarısının ne de üçte ikisinin değil, bir saniyesinin bile affına taraftar olamam diyerek tepkisini ortaya koymuştur. Bunun üzerine Mardin Mebusu Necib Bey ise bu karara taraftar olabileceğini kanaatinin böyle olduğunu beyan etmiştir. Rasih Efendi, eğer af yapılacaksa basit ve adi suçlar için genel bir af yapılabileceğini söylemiştir. Necib Bey, Rasih Efendi'ye hitaben, zatiâlinizin görüşü böyle olabilir şeklinde beyanda bulunmuştur. Bunun üzerine Meclis Reisi, Mardin Mebusu Necib Bey'e hitaben sürekli konuşmacıların sözünü kesmekle meşgul olduğunuz diyerek tepki vermiştir (TBMMZC, 1923:250-251).

Kanun maddelerinin birleştirilmesi hususunda Meclis Reisi, birinci, ikinci ve dördüncü maddelerin birleştirilerek müzakeresini oylamaya sunmuştur. Oylama sonucunda maddelerin birleştirilerek müzakeresi kabul edilmiştir. Söz alan Dâhiliye Vekili Kütahya Mebusu Ferid Bey, ikinci ve dördüncü maddelere ait konularda Hükümetin, encümenin bazen çoğunlukla bazen de çoğunluk olmadan onaylamış olduğu maddeler üzerinde düzenleme yapılmasını zorunlu gördüğünü beyan etmiştir. Özellikle ikinci maddeden bahsettiğini, maddenin adilane olmadığını açıklamıştır. Mardin Mebusu Necib Bey, maddenin encümene gittiğini, ne zaman Meclise gelirse o zaman müzakere edileceğini beyan etmiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Vekili, Necib Bey'e hitaben, hayır efendim encümene gitmemiştir. Lütfen acele etmeyiniz diyerek tepki göstermiştir. Müzakerelerin sürmesi üzerine, Kastamonu Mebusu Hasan Fehmi Bey Başkanlık Divanı'na müzakerelerin yeterli olduğuna dair teklifi sunmuştur. Meclis Reisi Fethi Bey, müzakerelerin yeterliliğini oylamaya sunmuştur. Oylama sonucunda müzakerelerin yeterli olduğu kabul edilmiştir. Dersim vekili Feridun Bey'in, çoğunluk oluşmadı itirazı üzerine tekrar oylama yapılmış, sonuçta müzakerelerin yeterli olduğu tekrar kabul edilmiştir. Mebusların verdikleri teklifler neticesinde Genel Af Kanunu'nun birinci, ikinci ve dördüncü maddelerinin birleştirilerek düzenlenmesi için Adliye ve Dâhiliye Encümenlerince birlikte müzakere edilmesi oylanmıştır. Oylama sonucunda teklif kabul edilmiştir (TBMMZC, 1923:252-260). Böylece kanun maddelerinin düzenlenmesi için encümenlere havale edilmiştir.

Fethi Bey başkanlığında 20.02.1924 tarihli 107.birleşimde, 1340(miladi,1924) senesi Bütçe Kanun Layihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası (1/296) görüşmelerinde, Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey, 1340 bütçesi ile 1339 yılı bütçelerinin kıyasını yapmıştır. Cumhuriyet bütçesi, Hilafet bütçesi, Maliye bütçesi gibi kalemlere ayrılan bütçelerin tutarlarını beyan etmiştir. Mustafa Abdülhalik Bey, ödeneklerden Milli Savunmaya ayrılanın yirmi sekiz milyon lira, Bahriye'ye ayrılanın üç milyon lira, Mübadele, İskân ve İmar'a ayrılanın altı milyon lira olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine söz alan Mardin Mebusu Necib Bey Mübadele, İskân ve İmar'a ayrılan bütçenin dört buçuk milyon lira olduğunu beyan etmiştir. Mustafa Abdülhalik Bey, Necib Bey'e söylemiş olduğu tutarın hükümetin teklifi olduğunu, ancak müzakere edilecek mazbatada bu tutarın altı milyon lira olduğunu beyan etmiştir (TBMMZC, 1924:166-169).

Kazım Paşa (Özalp) başkanlığında 22.04.1925 tarihli 109.birleşimde, 1/691 sayılı orduda hizmet eden küçük zabitan maaşları hakkındaki Müdafaa-i Milliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları müzakerelerinde Müdafaa-i Milliye Vekili Recep Bey beyanlarda bulunmuştur. Recep Bey, küçük zabitanın orduda 10 sene hizmet ettikten sonra tezkere alarak ayrılanlara üç yüz lira mükâfat verilmesinin kabul edildiğini beyan etmiştir. Recep Bey konuşmasında kıdemli kıdemsiz askerlerin maaşları ile ilgili bilgileri beyan ettikten sonra söz alan Mardin Mebusu

Necib Bey, terhis sırasında üç yüz lira verilecek mi? Şeklinde sorusunu beyan etmiştir. Recep Bey, Necib Bey'e hitaben kanunda bunun olduğunu eğer kabul edilirse verileceğini beyan etmiştir (TBMMZC, 1925:416-417).

Kazım Paşa (Özalp) başkanlığında 22.04.1925 tarihli 109.birleşimin ikinci oturumunda, takrirler görüşülürken söz alan Mardin Mebusu Necib Bey, Meclis Reisine hitaben, Derviş Bey'in ailesine vatan hizmeti tertibinden maaş tahsis edilmesi hakkında kanun teklifi olduğunu hatırlatmıştır. Meclis Reisi, Necib Bey'e teklifin henüz encümeden gelmediğini yetiştigi takdirde Heyet-i Celile'ye arz edileceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Mardin Mebusu Necib Bey, şimdi bir teklif yapılmasını talep ettiğini bildirmiştir. Meclis Reisi usulün böyle olmadığını belirterek, bunun bir takrir olması sebebiyle Layiha Encümeni'ne havale edildiğini, Layiha Encümeni'nin bu takriri Muvazene Encümeni'ne havale edeceğini hatırlatmıştır (TBMMZC, 1925:429).

SONUÇ

Kurucu Meclis'te Mardin mebusu olan Mehmet Necib Güven, Büyük Millet Meclisi'nin ikinci döneminde de Mardin Mebusluğu görevinde bulunmuştur. Meclis faaliyetlerine etkili bir şekilde katılarak Genç Cumhuriyetin gelişmesi için büyük çabalar sarf etmiştir. Mehmet Necib Güven'in Büyük Millet Meclisi'nin birinci döneminde, Vatana İhanet Kanunu'nun birinci maddesi ile ilgili vermiş olduğu kanun teklifi ve bu kanunun yürürlüğe girmesi önemlidir. Özellikle bütçe ve genel af konularındaki müzakerelerde faaliyetleri ile göze çarpmaktadır. Necib Güven'in meclis faaliyetleri içinde farklı alanlar ile ilgili vermiş olduğu temenni takrirleri de dikkat çekicidir. Bankacılık mesleğini yapmış olması itibariyle maliye encümenlerinde yer almıştır. Necib Güven'in olayları ele alış yöntemi bakımından duygusal olduğu ve ekonomik problemler ile ilgili kararlarında milli menfaatleri göz önünde tuttuğu çok açıktır.

Büyük Millet Meclisi'nin ikinci döneminde, Adana Kurtuluş Bayramına katılacak heyete harcırah verilmemesi yönündeki takriri, Mehmet Necib Güven'in milli duyguları ve milli menfaatleri ön planda tuttuğunun göstergelerinden birisidir. Ayrıca mebusluğunu yaptığı Mardin Vilayeti ile ilgili de ikinci yasama döneminde çalışmalarda bulunması, özellikle Mardin Mebusu Merhum Derviş Bey'in ailesine vatana hizmet tertibinden maaş bağlanması için vermiş olduğu çaba takdire şayandır. Necib Bey'in meclis konuşmaları, takrirleri ve teklifleri değerlendirildiğinde ısrarcı bir yapıya sahip olduğu, fikirlerinden kolay kolay taviz vermediği anlaşılmaktadır. Tüm bu yönleriyle Necib Güven mebusluk yaptığı dönemlerin iz bırakan şahsiyetleri arasında yerini almıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01.313.1282.3.30 (Cumhuriyet Halk Partisi Evrakı).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Dönem Zabıt Cerideleri, C.V-XXII-XXVIII-XXIX.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Dönem Kanunlar Dergisi, C. I.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İkinci Dönem Zabıt Cerideleri, C. IV-V-VI-IX-XI-XIV-XV-XVIII-XX-XXVIII.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İkinci Dönem Kanunlar Dergisi, C. X.

Telif Eserler

İstiklal Mahkemeleri, (Hazırlayan İrfan Neziroğlu), TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara 2015, C. I.

ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi (II. Dönem 1923-1927)*, TBMM Vakfı Yayınları No:3, C. III.

TBMM Albümü 1920-2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, C. I.

EK 1: Mehmet Necib Güven'in TBMM 8.Dönemi Mardin Vilayeti için Mebusluk Başvuru Dilekçesi (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01.313.1282.3.30)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
C . H . P . GENEL SEKRETERLİĞİNE

508

yeniden seçilecek olan Mardin mebusluğu için mensub
bulduğum sayın C.H.Partisi adına namzedliğimin konması
a müsaadelerini saygı ile dilerim

imza

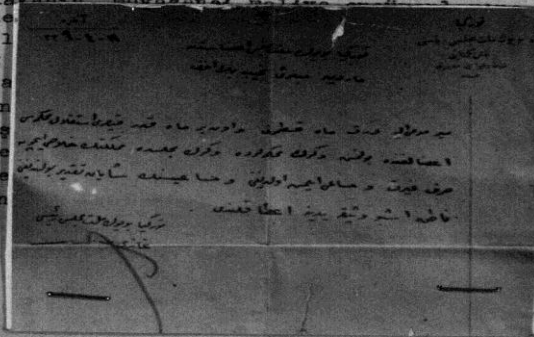
M. Necib Güven

T A L İ B İ N

adı ,soy adı	Necib Güven	esas mesleği	Bankacı
doğum yeri	Mardin	ihtisası	bankacılık
doğum tarihi	1292	tahsil derecesi	hususî
işi,meşalesi	emekli	son tahsili bitir diği okul	hususî
mebusluğumu iste diği vilayeti	Mardin	diplomaNo,tarihi	
ikametgah adresi	İstanbul ayas paşa cami S.güneş Ap.No31		
çalıştığı yer adresi	"	"	"
vilayeti	İstanbul	kütük NO	278
kazası	beyoğlu	kayıt tarihi varsa feal vazı fesi	C.H.P.teşekkü- llündenberi
nahiyesi	taksim		
mahalle veya köyü	taksim		

partiyeye kayıt
bulduğum
şimdiye kadar bulunduğum memuriyetler ,görüşüğ şahri
hizmetler,parti teşkilatı içinde deruhde etivazifeler

21 sene ziraat bankası müdür ve müdür muavinliklerinde
bulundum . bu devrede Atatürkten aldığımda direktif üzerine
Mardinden mudafaaî hukuk teşkilatına kurarak faal vazife aldım .
bu vazifenin devamı sırasında 336 senesinde ve birinci
devrede Mardin Millet vekilligine seçildim . bu devrede de
kastamonu ve kayseri istiklal mahkemelerinde reis ve asa ol-
arak vazife aldım . mecliste gurub idare hey'eti azalığında
ve kayseri mahkemelerinde hakimlik yaptım . seçildim . ik'in-
de meclis beş millet
ve kayseri mahkemelerinde hakimlik yaptım . seçildim . ik'in-
de meclis beş millet
sinden tekrar
bu devrede
meclis muharrik-
rıldığım tarih-
lk partis'ne
nde geçmiştir .
geçen hizmetle-
verdiği takdir

30

HATIRA : verilecek cevabların kısa , açık ve okunaklı olması rica olunur